Kn 321.

PŘEDNÁŠKOVÁ KNIHOVNA
čís. 2.

34-F-466

Kterak pokračuje myšlénka povinného pojišťování dělnického.

V „Pražském klubu“ přednesl dne 20. března 1896

Dr. ALBÍN BRÁF.

Wedb a1.

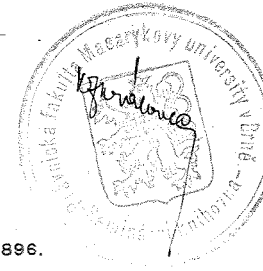

V PRAZE, 1896.
TISKEM NÁRODNÍ TISKÁRNY A NAKLADATELSTVA.
Nákladem „Pražského klubu“.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND
C. inv. 023431

I.

Kdo se pamatuje na způsob, jakým ještě před dvaceti lety v národohospodářských knihách učebných i ve speciálních spisech, zabývajících se dělnickou otázkou, bylo jednáno o pojišťování dělnickém, nebude mne viniti z přepínání, řeknu-li, že se zmínky o tom předmětu z pravidla obmezovaly na nevalnou snůšku povrchně klasifikovaných příkladů s přídavkem některých dobromyslných rad. Technická stránka zřídka komu činila starost. A co do soustavné spojitosti s celým problemem otázky dělnické, nesly výklady právě karakterisované nejdéle stopy někdejšího nedostatečného ohraničení otázky dělnické a otázky chudinské, které jest tak významné pro národohospodářské písemnictví od konce XVIII. až dosti daleko do XIX. věku.[1])

Tak na př. mohl ještě r. 1842 vynikající německý spisovatel J. G. Hofmann[2]) dovozovati oprávněnost veřejného chudinství tím, že v chudinských podporách nemocenských, starobních, sirotčích atd. vlastně sluší spatřovati pouhé doplatky dříve zadržených částí mzdy, zadržených nikoliv z vykořišťovací hrabivosti, nýbrž z příčin sociální nevyhnutelnosti. Ježto prý jest dělník člověk rozumu nedostatečného a mravně příliš vratký, nemůže se mu dáti na ruku plná suma mzdy vlastně zasloužené, ve které by totiž byly obsaženy i částky potřebné k nastřádání reserv pro čas nemoci neb invalidity a pro zaopatření rodiny dělníkovy v případě jeho předčasného úmrtí.

Nemaje tolik prohlédavosti a sebevlády, aby částky dotčené k účelu pravému uschránil, nedostane jich ve mzdě vůbec, nýbž obdrží jen tolik, co potřebuje k běžné úživě své vlastní a své rodiny. O to jest náklad výrobní všech statků menší, o to jest i cena jejich nižší, o to pro celou společnost lidskou ukojení potřeb lacinější. Za to ovšem poskytuje společnost dělníku chudému, když nemocí, stářím, úrazem atd. přijde o výdělek, potřebnou výživu v podobě veřejných chudinských podpor a zaopatření.

Pomineme-li úvahu zde pro nás dále nezávažnou, že by se ovšem tento výklad, i kdyby byl v duchu původců svých za správný uznán, nehodil na všecky osoby, které veřejné chudinské podpory žádají a dostávají — můžeme za karakteristické věty jeho obsahu vytknouti tyto:

1. Uznává se, že k plnému zaplacení práce nestačí pouze to, co k běžné výživě dělníka a jeho rodiny po čas skutečných výkonů pracovních jest potřebno, nýbrž že náleží k tomu i zabezpečení výživy pro dobu přechodných neb trvalých přerušení výdělečné spůsobilosti.

2. Připouští se, že se skutečně té úplné náhrady nedostává dělníku mzdou, tedy jeho p ů v o d n í m d ů c h o d e m od podnikatele na základě smlouvy pracovní placeným, nýbrž z části z pramene zcela jiného v podobě d ů c h o d u o d v o z e n é h o t. j. v podobě chudinských podpor.

3. Dle mínění řečených vykladačů jest to odůvodněno, poněvadž by jinak při plném zaplacení práce ve smyslu hořejším částky pro zabezpečení výživy v přechodné a trvalé bezvýdělečnosti určené účelu svému nebyly dochovány.

Takové učení bylo možno v době, k jejíž obecně

přijatým národo-hospodářským naukám náležela již věta, že v ceně každého zboží musí dojíti náhrady celý jeho náklad výrobní, nemá-li jeho nabídka ustati! Jen pro práci, zboží výkonové, měla a směla platiti výjimka. Část jeho nákladu, ku zachování nabídky nutného, neměla býti hrazena cenou samou, totiž mzdou, nýbrž v podobě odvozeného důchodu, mravně aspoň závadného, hmotně obyčejně nedostatečného.

Jedna výjimka z té výjimky byla arci ve mnohých státech dávno v platnosti, totiž v oboru mzdy za výkony úřadnické, kde placení služného úřadníku nemocnému a soustava výslužného i vdovských pensí a sirotčích příspěvků vychovacích výhradně připadala k tíži zaměstnatele.

Jeden z nástupců Hofmannových v úřadě přednosty statistického úřadu pruského, Arnošt Engel,[3]) o třicet let později přesným postupem abstraktní methody, v liberální škole pěstované, snažil se dopodrobna vyšetřiti ty části, kterých mzda obsahovati musí, aby plně hradila všecky náklady práce. Zbylo jen nalézti cestu, kterou by také všecky ty části, když ve mzdě jsou obsaženy, svému účelu pro každého byly zabezpečeny. Že mohla tato cesta nalezena býti jen v obsáhlé soustavě dělnického pojišťování, netřeba ani podotýkati. Leč právě toto bylo nedokonalé, zůstaveno jsouc svobodnému počinu jednotlivců, až na malé výjimky, které dávnými obyčeji byly posvěceny, jako na př. v hornictví, kdež ostatně také otázka pojišťovatelské solvence havířských pokladen zůstávala nevyřízenou.

K poznání přesnějšímu, že plné uhrazení vlastních nákladů práce vyžaduje něčeho více než pouhé obživy dělníka a jeho rodiny po čas jeho aktivity, dospělo se teprve, když obecné mínění a úsilí záko-

nodárců počalo se zabývati otázkou o základech a mezích podnikatelského ručení z úrazů. K tomu vedl sám rozvoj moderní techniky se svým užíváním mechanických sil hybných a spletitých strojů. Vidělo se jasně, že množící se úrazy, zdraví i život ničící, nemohou býti výhradně přičítány neopatrnosti dělníků, zájmem podnikatelovým a rozličnými tomu zájmu slonžícími formami mzdy ke chvatné práci naváděných a doháněných. Poznávalo se zřejmě, že předpisy obecnoprávní o náhradě škod tu nevystačí, dokonce když v duchu toho práva zůstává dělníku, úrazem stiženému, přisouzena úloha žalobce, jenž zavinění podnikatele musí dokázati. Pořáde určitěji ustaloval se názor, že s novověkou technikou výrobní samou jest spojena suma zvýšených nebezpečí pro zdraví a život dělníka, nebezpečí v jistých rozměrech nevyhnutelných, a že hmotné újmy z nich plynoucí, ukazující se v poškození neb zmaru výdělečné způsobilosti dělníkovy, počítati sluší k nákladům výrobním. Již v důsledku toho názoru arci spočívalo, že mělo býti totéž uznáno také alespoň o následcích t. zv. živnostenských nemocí, t. j. oněch nemocí, které s určitými procesy výrobními nerozlučně jsou spojeny. Leč dost na tom, že na zjevu nejnápadnějším tvrdá kůra starých názorů byla prolomena. I bude mi, doufám, dále ještě možno ukázati, jak v těch státech evropských, kde se teprv podstupují rozhodnější náběhy ke smělejší veřejnoprávní organisaci dělnického pojišťování, zrovna zase na otázku úrazovou se navazuje.

Prvním následkem právě vylíčeného poznání byly zákonodárné pokusy o přiměřenější základy podnikatelské odpovědnosti za následky úrazů. Budiž tu jen poukázáno ke známému zákonu německému z r. 1871.

Leč osvědčilo se právě zde, že sebe pečlivější úprava podobných předpisů, ať již rozšířily materiální podklady závaznosti podnikatelovy anebo ať usnadnily dělníkovo postavení ve při o náhradu, nevedla přece k uspokojivému cíli. Jest sice pravda, že již zostřené předpisy o řečném ručení nutkaly podnikatele těch odvětví výrobních, pro něž byly takové předpisy dány, aby risiko náhlých velikých náhrad pro sebe umírnili prostředkem pojištění a soukromá podnikavost ihned snažila se té potřebě vyhověti zřízením pojišťoven úrazových. Bude zase dále viděti, kterak v některých novějších zákonodárných pokusech především s tímto zájmem se účtuje a míní se tím snad i vystačiti. Leč pouhý osobní zájem podnikatelův nesahá dále, než meze jeho ručení, a proto nebyla tou cestou jedinou záhada odklizena, aniž sociální potřebě dostatečně vyhověno.

I tak povstala nejprve v Německu myšlenka uskutečniti požadavek, aby se napravení účinků úrazových úplně uvalilo na rubriku výrobních nákladů, spůsobem nezávislým na vratkých základech individuální odpovědnosti podnikatelské, totiž ve formě obecného pojištění povinného pro všecky výrobní větve s nápadnější měrou úrazového nebezpečí spojené.

Leč v Německu nezůstali při tomto obmezeném, částečném rozřešení problému výše vyvinutého, zabezpečiti totiž hmotnou existenci dělníka a dělnického dorostu vůbec ze samého výnosu práce. A tak došlo tam k oné obsáhlé organisaci dělnického pojišťování, jež na ten čas zahrnuje již tři důležité články — pojištění pro nemoc, úraz a pro invaliditu i stáří — a dle nepochybného úmyslu původců nemá aniž důsledně může na nich ustati. Je to již ve svém nynějším rozsahu, přese všecky nezbytné nedostatky prvního tak

ohromného organisačního pokusu, dílo veliké, ba můžeme směle říci, jeden z nejpamátnějších kulturních skutků našeho věku, památný nejen svým dosahem pro zemi, kde povstal, nýbrž i mohutným příkladem a podnětem, jenž dán byl světu ostatnímu. Že Rakousko bylo první, které ve dvou podstatných kusech toho příkladu následovalo, jest známo.

Naznačme si jen několika čísly obraz toho, co již v Německu jest provedeno.

Roku 1893 vztahovalo se nemocenské pojištění v Německu na 7,106.804 osoby; 2,794.027 osob onemocnělých dostalo po 46,199.436 dní nemocenských opatření; výdaje činily 126,018.810 m. ř. a jmění pokladen nemocenských 83,811.959 ř. m. Urazového pojištění bylo r. 1894 účastno 18,060.000 osob, za 266 400 úrazů poskytlo se náhrad, náklad běžný činil 64,200.000 ř. m. a pojišťovny vládly 131,700.000 ř. m. fondů reservních. V invalidním a starobním pojištění, zavedeném teprve zákonem z r. 1889, bylo r. 1894 pojato 11,510.000 osob; 295.200 osob již požívá důchodů invalidních neb starobních, běžné výdaje příslušných pojišťoven činily v tom roce 25,560.000 ř. m., říšské příplatky 13,920.000 ř. m. a jmění pojišťoven koncem roku 329,500.000 ř. m. Náklady pojistné zapravují při úrazovém pojištění podnikatelé sami, při obou ostatních oni a dělníci společně; k invalidním a starobním koná ještě říše příplatky (ku každému důchodu 50 ř. m. ročně).

V době, když se první návrhy na rozsáhlou tu organisaci povinného pojišťování dělnického připravovaly, vystoupil jeden z čelných národních hospodářů liberálnímu směru přejících, Lujo Brentano, proti myšlence povinného pojišťování s námitkami zásadními.[4]) Poukazoval k tomu, a to ne bez jistého oprávnění, že mezi myšlenkou povinného pojištění a mezi základy našeho výrobního zřízení panuje zjevný odpor, jakého na př. ve staré cechovní soustavě nebylo. Byl-li v cechovním zřízení tovaryš nucen k příspěvkům do výpomocných pokladen, tedy mu právě zase samo zřízení cechovní podporami cestovními, když práci hledal, a svým stálým prostředkováním práce zabezpečovalo možnost výdělku a tudíž i možnost konati ty příspěvky. V našich řádech platných, spočívajících na soustavě svobodné práce, není zařízení, která by zaručovala jednotlivci výdělek a tedy i možnost platiti pojistné. S našim řádem výdělkovým, založeným na svobodě poměru pracovního, nesrovnává se tedy řád zaopatřovací založený na zásadě donucovací.

Ponechme zatím stranou připomínku, že jest možno i do soustavy povinného pojištění vsunouti článek, kterým se následky této nepopíratelné neshody dají, ne-li odstraniti, aspoň zmírniti. Vrátíme se k němu později.

Brentanovi, záslužnému líčiteli anglických Trades Unions, mohly na mysli tanouti tyto mohutné koalice, které v oboru pojištění dělnického vykonaly to nejobsáhlejší, co se kdy dosud svépomocné organisaci povedlo. Leč to nespůsobil duch liberální sám, nýbrž svépomocná energie anglosaského plemene. A přece ani anglická silná odborná sdružení dělnická, ač dovedla svou pevnou organisací a kázní v příslušných oborech výroby vynutiti mzdy k placení potřebných pojistných příspěvků dostačující, nedodělala se v těch větvích pojištění, které v dnešní povinnou soustavu v Německu jsou zahrnuty, výsledků stejně dokonalých. Hrozivý rozvoj otázky sociální nedovoloval ostatně státům pevniny čekati, až se zde přirozeným

vývojem věcí samočinně aspoň tak daleko dospěje jako v Anglii; ba spíše bylo důvodno se domnívati, že by se takto v době vůbec dozírné k nim ani nedošlo. Musila tedy zakročiti moc veřejná. A zde jsme u jádra věci.

Viděli jsme, že v Německu uvalil zákon na podnikatele břímě premií pojistných v úrazovém pojištění úplně, v nemocenském a v invalidním i starobním částečně. Pravíme-li, že nese podnikatel platy pojistné zcela neb z části „ze svého", jest to výraz po stránce formální zcela případný. Věcně jsou ale tyto jeho příspěvky částěmi mzdy, zrovna tak jako příspěvky dělníkovy; jsouť částí nákladu výrobního na práci připadajícího, plynou do pokladny pojišťovací z výnosu práce. Zákon, který ukládá podnikateli placení jejich ze svého, jest tedy v prvé řadě opatřením politiky mezdní, jímž se zabezpečuje práci v příslušném oboru plná náhrada jejích nákladů v nezávadné podobě původního důchodu místo mravně i hospodářsky nepřístojné formy almužnové. V předpisu řečeném nespočívá ještě pranic „socialistického". Běží tu prostě o to, aby zboží zvané „práce" jako každé jiné pro svůj vlastní náklad výrobní, k zachování nabídky nevyhnutelný, nalezlo v ceně své plnou úhradu. To jest požadavek, který každý podnikatel jako prodavač zboží pro sebe naproti kupcům toho zboží pokládá za samozřejmý a jedině spravedlivý. Nemůže jej tedy považovati za nespravedlivý, když také naproti němu jako kupci práce lidské se aspoň jako cíl udává, k němuž musí se sociální reforma nésti. Kdo pokládá za nutné, aby nynější základní zřízení společenská, především osobní vlastnictví na prostředcích výrobních a soukromopodnikatelská soustava výrobní se zachovaly, musí i cíl mezdní politiky právě naznačený uznati za správný. S druhé strany musí ovšem i dělnictvo připustiti, že se tu jedná o citelné zasáhnutí v poměry nákladů výrobních, které nelze uskutečniti ve všech oborech práce najednou a v plném dosahu bez ohledu na celek poměrů výrobních a odbytových ovládaných soutěží a závislostmi mezinárodními; musí si býti vědomo, že bez těžkých krisí, jak pro podnikatelstvo tak pro dělnictvo samo zhoubných, nedá se stav historicky vytvořený různě předělati jedním rázem. Jen při obapolném šetření těchto hledisek lze si představiti zdravý průběh společenské opravy.

Jako prostředek, který slouží usnadnění právě naznačeného postupu od formy chudinské k formě mezdní, mají i státní příplatky na pojišťování dělnické význam a oprávnění. Když v Německu hned při první osnově pojištění úrazového bylo pomýšleno na říšské příplatky, byl tento záměr odpůrci označen za socialistický a vskutku bylo při úrazovém pojištění od něho upuštěno, až teprve při invalidním a starobním byl uskutečněn přece, ač v jiné podobě. Vidíme-li, že organisací pojištění dělnického má se provesti přechod od mravně závadného a hospodářsky nedůsledného přesouvání nákladů výrobních na chudinství veřejné k plnému opatření hmotné existence dělníkovy a dorostu z výnosu práce samé, a nedá-li se úkol ten z příčin udaných uskutečniti rázem, pak jest finanční pomoc státu při pojišťování dělnickém oprávněna dotud, dokud nemůže se ten přechod uskutečniti celý. Jenom že se břemena, která dosud zpravidla nesly nižší samosprávné svazky jako orgány chudinství veřejného, přesouvají na bedra veřejného

hospodářství finančně nosnějšího, státního neb říšského. Jen subjekt těch nákladů se mění, místo slabších nastupuje silnější. Ale zároveň z toho všeho, co bylo pověděno, důsledně vyplývá, že tato státní pomoc jest oprávněna jen jako prostředek dočasný, až do té doby totiž, kdy přechod ke správnému stavu bude moci býti dovršen t. j. všecky pojistné prémie v pojišťování dělnickém jen z výnosu práce samé hrazeny. Nedostalo-li se této dočasnosti přesného výrazu hned v samých zákonech, státní příplatky k pojištění dělnickému stanovících, netřeba to pokládati za hrubý nedostatek a prejudic. Zákonodárce tu chvíli budoucí, zajisté ještě nemálo vzdálenou, kdy příplatky jeho budou moci pominouti, přesně nemůže vytknouti. Že ostatně i myšlenka řečené dočasnosti v jednom ze zajímavých návrhů novějších přece vyspěla k jisté konkretní formuli, dále ještě ukážu.

Bylo po mém mínění třeba tohoto snad poněkud obšírného úvodu, aby se snáze pochopil ráz pokusů, jež během posledních let pod zřejmým účinkem vzorů německých se udály v různých státech evropských ve směru účinnější organisace dělnického pojišťování. Uvidíme, že se při tom zejmena oba vylíčené základní znaky — finanční stížení podnikatelů a státní příplatky — v rozličném tvaru a dosahu vyskytují.

II.[5])

První ze států evropských, který po Německu a Rakousku a dle typů tam vytvořených již ve skutek uvedl aspoň jednu hlavní větev dělnického pojišťování, jest Norsko. Zákonem z 23. července 1894 upraveno tam pojišťování úrazové, jemuž podrobeny jsou asi tytéž kategorie dělníků, jako v Německu, tedy

účastnictvo ještě rozmanitější než v Rakousku. I v ostatních podrobnostech přilehá norská organisace hlavně ke vzoru německému, pouze v tom panuje větší podobnost se zdejšími zařízeními, že v Norsku jediná pro celý státní obvod zřízená pojišťovna úrazová zahrnuje, jako naše teritoriální úrazovny, dělnictvo všelikých oborů podnikových tomu pojištění podrobených. V tom konečně liší se podstatně od našich i německých zařízení, že tam náklady ústřední správy ústavu nese pokladna státní.

Že Švýcarsko náleží v příčině ochranných zákonů pro dělnictvo mezi nejvyspělejší státy evropské, je také českému obecenstvu dobře známo. Že je budeme moci také v oboru pojišťování dělnického počítati brzo k nejpokročilejším, jest tou dobou již více než pravděpodobno. Rozlišení dělnického pojišťování a chudinství veřejného také ve Švýcařích sice se propracovalo dost pozdě, ač některé kantony již dosti záhy (Curych 1844, Bern 1849) se odhodlaly stanoviti v rozdílném rozsahu povinné pojišťování nemocenské. Pokud jde o úrazy průmyslové také tam předcházely zákonodárné pokusy o zostření podnikatelského ručení. Avšak ani rozšíření a zostření v tom směru posléze zavedené zákonem z 26. dubna 1887 nedovedlo uspokojiti veřejné mínění, jež stále rozhodněji se domáhalo obecného zavedení povinného pojišťování dělnického, až byly plebiscitem z 21. listopadu 1890 záležitosti ty, dotud právomoci kantonů zůstavené, podřízeny zákonodárné moci spolkové. Hlasováním lidu právě řečeným schválen byl 283.228 hlasy proti 92.200 článek ústavy: „Spolek zákonodárnou cestou zařídí pojištění nemocenské a úrazové přihlížeje k trvajícím nemocenským pokladnám. Účastenství může obecně aneb pro jednotlivé třídy oby-

vatelstva učiniti povinným.“ Záhy pak započato s pečlivou přípravou, zejména se statistikou úrazovou, roku 1893 vypracoval z rozkazu úřadního Forrer osnovu spolkového zákona o nemocenském a úrazovém pojišťování, jež roku 1895 ve znění zredigovaném znaleckou komisí uveřejněna jako návrh vládní. Návrh ten jest zajímavý jako jednoduché schema úpravy dělnického pojišťování, svědčící potřebám malého státu.

Nemocenské pojišťování činí se v něm povinným pro všecky obory práce námezdné, i v lesnictví a rolnictví, a pro všelikou čeleď od 14. roku stáří; může býti učiněno závazným i pro obyčejné nádenníky a pro síly zaměstnané v t. zv. průmyslu domácím. Účelu nemocenského pojišťování sloužiti mohou pokladny trojího způsobu: z a p s a n é, z á v o d o v é a o b e c n í. Do kategorie „zapsaných“ t. j. k výkonům povinného nemocenského pojišťování připuštěných, vřaděna býti může příslušným úřadním zápisem každá dobrovolná instituce, která poskytuje svým účastníkům výhody měrou pro povinné pojišťování nemocenské zákonem jako minimum předepsanou. Budou to hlavně nemocenské pokladny dobrovolných spolčení. Zřízení závodové pokladny může býti povoleno při podnicích zaměstnávajících aspoň 100 dělníků; může býti uloženo závodům provozujícím výrobu zvláště nebezpečnou. Účastenství při závodové pokladně je pro všecky dělníky závodu příslušného závazným. Obecní pokladna může býti zřízena pro celou obec, anebo, jde-li o větší obce, i pro jednotlivé části jejich čítající nejméně 2000 obyvatelů. Náklady hradí se z části ze spolkových financí, a to 1 rappem (centimou) za každého člena a každý den, kterézto výhody požívají i zapsané pokladny nemocenské, z části pak pojistnými

příspěvky, jež odvádí podnikatel a ze kterých může polovici strhnouti dělníku ze mzdy. Podrobné předpisy organisační určují míru účasti zaměstnatelů a dělníků při správě těchto pokladen. Celá země má býti rozdělena na pojistné kraje se zvláštními orgány pro dozor a vyřizování stížností; vrchní řízení přísluší spolkovému ústavu pojišťovacímu, jenž zároveň vede pojišťovnu ú r a z o v o u, jedinou pro celé Švýcarsko. Náklady její správní a čtvrtinu prémií nésti má Spolek, zbytek prémií, jež vyměřují se jako v Rakousku dle zásad úhrady kapitálové, nesou výhradně podnikatelé. Německá společenstva odborová — Berufsgenossenschaften — kteráž tam jsou vlastními nositeli úrazového pojištění, jsou ve švýcarské osnově jen fakultativní a mají míti obmezenější působnost. Utvoří li se totiž z příslušníků téhož neb příbuzných odvětví výrobních odborná sdružení pro opatření společných zájmů při pojištění úrazovém, mohou žádati, aby byla připuštěna ke spolupůsobení při stanovení tarifů, zjišťování úrazů a k opatřením na odvrácení úrazů. Vybírání prémií obstarávají nemocenské pokladny. V příčině odškodných důchodů osobám úrazem postiženým neb jejich pozůstalým platí pravidla obdobná našim a německým. Nařizovací moc za příčinou odvracování úrazů dána jest spolkovému úřadu pojišťovacímu.

Mnohem rozháranější a nevykvasenější jest stav příslušných poměrů dosud ve veliké sousední republice f r a n c o u z s k é, kteráž v oboru sociální politiky vůbec nedovedla se vyšinouti na žádné vynikající místo mezi evropskými státy. Povinné pojišťování nemocenské a starobní platí tu, a to teprve od roku 1894, pro jediný obor výrobní, pro hornictví. Jsou totiž nařízeny v hornictví nemocenské pokladny zá-

vodové, do kterých platí stejnými částěmi dělníci a podnikatelé. Tito posléz dotčení odvádějí dále 4 pct. ze mzdy dělníků, z čehož polovici mohou dělníkům při výplatě účtovati, do státní pojišťovny starobní. (Caisse nationale des retraites pour la vicillesse.) Urazové pojištění hornického dělnictva má býti zahrnuto ve všeobecnou úpravu této pojišťovací větve. Leč právě tento úkol potkává se ve Francii s překážkami ustavičnými, návrhů je hojnost, čáka na dohodnutí dosud skrovná, ač spory vlekou se již přes deset let.

Jako jinde, i ve Francii navazují se pokusy opravní na otázku ručení z úrazů. Již r. 1884, tedy pod bezprostředním dojmem velkých oprav německých zavdal návrh Girardův a Nadaudův podnět k osnově zákona, v níž se různila podnikatelská odpovědnost obecnoprávní (rozšířená tak, že podnikatel práv měl býti ze všelikých škod úrazových, nedokáže-li sám, že úraz povstal neodvratnou mocí, nepředvídatelnou náhodou neb zaviněním poškozeného) a odpovědnost speciální na základě „profesionálního risika“ v ten spůsob, že podnikatel měl býti povinen platiti dělníku úrazem poškozenému nebo jeho pozůstalým důchod takový, který by se dal vykoupiti pravidelnou roční premií osmifrankovou u státní pojišťovny „Caisse nationale d'assurance en cas de décès.“

Hned na to vládní předloha z r. 1885 zamýšlela uložiti podnikatelům povinnost pojistiti dělníky pro případ úrazu v mezích posléz dotčených, a to až do polovice nákladem dělníků samých, buď u právě uvedené pojišťovny státní nebo u nějaké vzájemné neb akciové.

Po dvou nových bezvýsledných vládních osnovách, které vzaly svou látku z návrhů předešlých, vystoupil de Mun r. 1886 s návrhem novým, dle kterého mělo býti zůstaveno podnikatelům zakládati pro úrazové pojištění svých dělníků společenstva odborová (tedy obdobná německým Berufsgenossenschaften, ale fakultativní), ovšem s tím účinkem, že přistoupení podnikatele ku společenstvu činí i pro jeho dělníky přístup závazným a on jest oprávněn pojistné ze mzdy jim strhnouti. Platí-li zaměstnatelé aspoň čtvrtinu pojistného ze svého, mají míti při správě společenstva zastoupení vedle dělníků. Podnikatel, který nepřistoupí, ponese celé risiko úrazů, které se sběhnou v jeho závodě, tak že nucen bude složiti ve prospěch každého poškozeného celý kapitál k úhradě odškodných důchodů potřebný, kdežto ve společenstvu by platil z pravidla pouze tolik, čeho je třeba k uhrazení břemen běžných. Renty odškodné samy měly býti odstupňovány dle míry výdělku a dle následků úrazů v podstatě podobně, jako jest v úrazovém pojišťování našem.

Komisionální návrh sněmovny poslanecké z roku 1887 zaujal sice v zásadě úplně stanovisko profesionálního risika. Uznal totiž, že jsou úrazy nezbytný následek novověké techniky a že odškodné náleží na účet nákladů výrobních; prohlásil tedy odpovědnost podnikatele samotného za každý úraz, leč by poškozený sám jej zavinil, a aby se zamezily spory o míru odškodnění mezi podnikateli a dělníky, upravil míru odškodného dle výše výdělku a následků úrazu — ale přece se nevyslovil pro povinnost pojišťovací, nýbrž zůstavil podnikatelům, aby buď každý sám celé risiko nesl nebo aby se spojili v pojišťovací společenstva (syndikáty) aneb aby pojistili své dělníky u státní neb jiné pojišťovny.

Senát tento návrh ještě přistřihl (r. 1890) hlavně v tom směru, že měla pravidla jeho míti místa pouze, pokud úraz měl za následek trvalou úplnou nespůsobilost k výdělku neb smrt a nebyl spůsoben ani hrubou neopatrností dělníka (kdež by všechen nárok odpadl), ani hrubým opomenutím podnikatele (kdež by prostě měly platnost předpisy obecnoprávní). Proti tomu ale vystoupila vláda s novým návrhem ve sněmovně poslanecké, který — stanově pevná pravidla pro důchodové nároky poškozených — činil pojištění pro podnikatele závazným. K tomu cíli předpisoval utvoření pojišťovacích společenstev dle odborů živností, jež měla každoročně od svých příslušníků vybrati jen tolik, co k zapravení běžných důchodů (v rozsahu roku minulého) jest třeba a odváděti to jmenované již Caisse nationale d'assurance. Podnikům s dobrými opatřeními k odvrácení úrazu měly se poskytnouti slevy.

Následoval nemalý počet návrhů iniciativných a konečně přijata roku 1893 v komoře poslanecké osnova, která pro řadu živností zvláště vyjmenovaných nařizovala povinné pojištění úrazů, jichž následky déle čtyř neděl by trvaly. Jak a kde podnikatel pojištění provede, mělo býti zůstaveno jemu. Dělníci úrazem poškození měli míti nárok na důchody odškodné měrou podrobně v zákoně stanovenou, kterých správné plnění mělo býti prostředkováno zvláštními svazky obvodovými (circonscriptions) zahrnujícími všecky v tom kterém obvodě ležící, k pojištění povinné závody. Nad prováděním měl bdíti vrchní orgán, složený ze členů státní rady a obou sněmoven. Senátu však se zdálo (roku 1895), že tato osnova oplývá „nadbytkem péče." Také se obával přílišného nahromadění kapitálu, ježto by prý do dvaceti let kapitál k úhradě důchodů odškodných reservovaný vzrostl na milliardu franků. I obmezil tedy senát návrh svůj na předpis, že podnikatel má dáti záruky pro výplatu odškodných důchodů za úrazy v jeho závodě se přihodivší a může ji dáti třeba složením potřebného kapitálu u banky francouzské nebo společným ručením soudruhů anebo pojištěním u Caisse nationale d'assurance neb u společností pojišťovacích, po případu též pojištěním u zvláštních odborových neb teritoriálních pokladen, když by se takové utvořily. Neučinil-li ale podnikatel v těch směrech nic, pak v případě nastalého úrazu uloží se mu, aby sumu nutnou k úhradě důchodů příslušných složil u státní pokladny depositní.

Kromě toho obsahoval návrh senátní ustanovení, dle kteréhož dělník úrazem poškozený mohl žádati, aby mu byl vyplacen kapitál, čtvrtině důchodu jemu příslušného přiměřený, k založení živnosti (což v podstatě i v našich zařízeních se dopouští a provádí), po případě použití části té sumy ku pojištění důchodu pro svou manželku.

Přívržence krajní svobody neuspokojila arci ani tato relativní svoboda podnikatelů, která v sobě dává všecky záruky jednotné organisace, dohled usnadňující a risiko na veliký počet nositelů jeho stejnoměrně rozvrhující, tudíž i pro dělnictvo v příčině bezpečnosti výhodnější. Po nemalých nesnázích došlo ke změně, která, kromě jiného vymezení závodů pod závaznost úrazových náhrad spadajících, záležela v tom, že důchody odškodné má platiti Caisse nationale d'assurance, kteráž by se rozšířila ve specifickou pojišťovnu úrazovou a jíž by podnikatelé odváděli příslušné částky s 3procentovou přirážkou k úhradě správních nákladů, jakož i schodků, jež by nastaly následkem nedostojnosti jednotlivých podnikatelů.

V tom stavu celá záležitost zatím uvázla. Ať jest další průběh jakýkoliv, poučnou zůstává historie těchto již více než 10 let vyplňujících pokusů jakožto doklad zajímavého boje, jejž vede duch utkvělý ještě v tradicích liberálních s přesvědčením o sociální potřebě obsáhlé autoritativné organisace. Ale skutečnost, že se musí ten boj proti stále obnovovaným návrhům vésti a vyhledávati kompromisy, svědčí přece o nemalé síle, které již i ve Francii nabyla myšlenka obecného povinného pojišťování dělnického.

Menší ještě měrou než v předvedených osnovách o pojišťování úrazovém poddal se liberální směr, ve smýšlení dnešní Francie ještě vrch mající, návrhům na obecné povinné pojištění starobní. Již sice v letech sedmdesátých byly u příležitosti parlamentární ankety o poměrech dělnických podobné myšlenky projevovány, však zvláště od r. 1890 vyrojilo se návrhů toho spůsobu veliké množství, zajímavých zvláště v příčině doporučených v nich spůsobů, jimiž by se měly uhraditi náklady na důchody starobní.

V osnově zákona sestavené z podnětu všech těch návrhů r. 1895 není o závaznosti pojišťovací ani stopy. Účelem jejím jest pouze povzbuzení k dobrovolnému pojišťování starobnímu pomocí státních bonifikací, na něž mají míti nárok osoby pojištěné na důchod starobní u státní pokladny starobní nebo u veřejně uznaných vzájemně výpomocných spolků, když dosáhnou 65. roku věku svého, jestliže již po určitou řadu let vklady pro ten účel konaly a dokáží-li, že nemají i s pojištěnou rentou starobní důchodu většího než 360 franků. Části roční dotace státní k řečeným příplatkům navržené má ostatně býti použito na starobní důchody nepojištěných chudých, kteří dosáhli 70. svého věku, jestliže jim departementy neb

obce zabezpečí z vlastní pokladny aspoň po 50 francích ročně.

Také Belgie, v sociálno-politickém směru značně opozdilá, nedospěla dosud v žádném oboru k soustavě povinného pojišťování kromě dělnictva hornického, kdež povedlo se docíliti je cestou správní. Tou dobou jest však smýšlení všech stran obecnému povinnému pojišťování dělnickému náchylno. V popředí úvah stála v letech posledních arci, jako jinde, otázka odpovědnosti úrazové a vládní návrh zákona o pojišťování úrazovém z r. 1891 byl v tom směru příbuzen mnohým francouzským, že nedovedl obě otázky — pojištění a odpovědnost — od sebe patřičně oddělíti, a že, jak ony, přijal pouze zásadu donucení nepřímého. Stanoví totiž odpovědnost podnikatele z úrazu (nedokáže-li, že tento se udál bez viny jeho neb jeho zřízenců resp. že se stal vinou poškozeného) — toho ručení ale má býti sproštěn, pojistí-li v mezích podmínek zákonem předepsaných dělníka pro případ úrazu. Nepojistil-li, jest v případě úrazu povinen složiti u pokladny státem garantované celou sumu kapitálovou k zabezpečení důchodů odškodných nezbytnou. Pro některé obory prací může býti učiněno pojištění povinným. Dobrovolnému pojišťování starobnímu slouží státní pojišťovna starobní, založená r. 1853, od r. 1865 spojená se státní spořitelnou; neobmezuje se arci jen na dělnictvo.

Proudy ve veřejném mínění, přející povinnému pojišťování, jsou v Anglii vůbec slabší než na pevnině, dokonce pak nedotýkají se nemocenského pojišťování, jež v Anglii na základě spolčovacím jest opatřeno poměrně nejlépe. Ani Chamberlainův návrh o starobních důchodech (z r. 1894), který mnoho pozornosti vzbudil, nemá za předmět povinné pojištění,

aniž pouze dělníky, nýbrž chce podporovati starobní pojišťování státními příplatky v ten způsob, že by každý člen výpomocných pokladen (friendly societies) platil na své pojištění starobní od svého 18. roku $1^1/_2$ d. týdně a stát by tolikéž připlácel. Urazů dotýkala se osnova vládní z r. 1893, schválená sněmovnou dolní. V hlavní věci zabývá se rozšířením odpovědnosti podnikatelské za úrazy a podrobnějším propracováním nároků odškodných, v příčině pojištění však neustanovuje vlastně nic více, než že ve při soudní o odškodné má se v počet vzíti náhrada, kterou poskytne dělníku pojišťovna, u níž ho podnikatel pro případ úrazu pojistil. Sněmovna lordů zmařila tento o sobě nevalný náběh, připojivši dodatek, dle něhož se připouští, aby smlouvou mezi zaměstnatelem a dělníkem zákonná odpovědnost podnikatele z úrazů byla vyloučena.

K nejzajímavějším osnovám, jež byly v oboru povinného pojišťování dělnického v posledních letech vypracovány, náleží dojista **švédská**, sestavená roku 1893 k rozkazu vlády od švédského zástupce na bernském sjezdu (1891), od vlády pak přepracovaná a roku 1895 sněmu předložená. Rozdílem od typů dosud poznaných zahrnuje tato osnova souborné pojištění pro předčasnou invaliditu (budiž si způsobena úrazem či živnostenskou nemocí či jinak), pro normální invaliditu (stáří) i pro případ úmrtí (ve prospěch sirotků do konce jejich 15. roku) při jediné státní pojišťovně. Všecky osoby v poměru námezdném (vyjmouc služebníky státní a obecní), pokud jejich roční důchod nepřesahuje 1800 korun (skandinávských), jsou k tomu pojištění povinny. Spolupojištěny jsou ipso jure i ženy pojištěných dělníků. Pojištění má se provésti pomocí známek, jež zaměstnavatel

koupí od poštovních úřadů a nalepí je dělníkům do zvláštních pojistných knížek; část určitou může ze mzdy dělníkovi strhnouti. Aby mohl vůbec povstati nárok na důchod starobní, jest třeba, aby byl zapraven vklad známkami aspoň za 260 týdnů. Kdo se dožil 60. roku a nemá ani za 260 týdnů zaplaceno, vyloučí se ze svazku pojišťovacího a vrátí se mu vklady bez úroků. Týdny strávené v nemoci se počítají vůbec, jako by se bylo za ně platilo. Pojistné je předepsáno dle tříd mezdních a sice počítají se do I. třídy všecky mužské osoby s týdenní mzdou nejméně 10 korun, do II. třídy všecky mužské osoby s týdenní mzdou pod 10 korun, do III. třídy vůbec ženské pracovnice. Příspěvek týdenní, složný v známkách, činí v I. třídě 40 oere, z čehož podnikatel ze svého nese 15, v II. třídě 25, z čehož zaměstnavatel nésti má 10, v III. třídě 15, z čehož na podnikatele připadá 5 oere.

Na důchod má nárok každý pojištěný, který dokonal rok 70. věku svého, aniž potřebuje prokázati nespůsobilost k práci; kdo chce dříve nastoupiti, musí prokázati svou nespůsobilost k výdělku. Výše důchodu řídí se dle vykonaných vkladů; základní suma důchodová činí 50 korun a roste za každý týden příspěvkový v I. třídě mezdní o 10 oere, ve druhé o 5, ve třetí o 2. Sirotčí důchod činí 30 oere. Výplaty důchodové obstará pošta. Stát má dopláceti na každý příspěvek týhodní v I. třídě 15, ve II. 10 oere. Kromě toho má nésti náklad na důchody žen a dětí a na pojistné za čas nemoci pojištěných. Výpočet pojistných vkladů a důchodů stal se tak, že příspěvky výše řečené by stačily úplně k zabezpečení důchodů pro ty, jichž pojištění začne 18. rokem jejich věku; u všech přistupujících ve vyšším věku k tomu ne-

stačí a bude příslušný deficit hrazen státem až do té doby, kde nynější v pozdějším stáří do svazku pojistného nastoupivší vrstvy odpadnou. V tom směru měli bychom tedy před sebou příklad přechodné pomoci veřejné, o němž úvodem stala se zmínka.

Opatření starobní, jež v Dánsku bylo zavedeno zákonem z 9. dubna 1891, není pojištěním. Dle toho zákona má každý nemajetný, který dovršil svůj 60. rok, pokud během 10 let před tím nepožíval veřejné podpory chudinské, právo na opatření starobní k nutné výživě dostačující, kteréž nese na polovic obec jeho podpůrního bydliště a polovic stát, jenž k tomu cíli věnuje 2 miliony korun ročně. Je to tedy opatření náležející výhradně v obor správy chudinské. A není to zařízení dobré, neboť nepodněcuje valně svépomocné úsilí. Pokus o zavedení povinného pojišťování úrazového, r. 1885 k žádosti dělnické komise podstoupený, rozbil se o rozpory, jež v té příčině nastaly mezi vládou a sněmovnou.

Z ostatních států evropských zasluhuje ještě aspoň zmínky Rusko, kdež na tu chvíli z části jsou již zavedeny a z části se osnují předpisy v příčině odpovědnosti podnikatelské, což sice jest ještě daleko od ideálu pojišťování dělnického, ale jest — jak jsme viděli — k němu přípravou. —

Viděli jsme, jak mocné vzrušení vzbudily v nejpřednějších státech evropských německé zákony z let osmdesátých o povinném pojišťování dělnickém. Přes některé, po víceleté zkušenosti lépe poznané vady organisační ukázána těmi zákony přece jen cesta, na které kyne možnost rozřešiti veliký problem sociálního pojišťování. Ani ta srázná a široká propast politického soupeřství mezi Francií a Německem nemohla pro-

pagandě povinného pojišťování dělnického zabrániti vítězný postup až do samého srdce Francie.

Kdyby však triumf těch idejí v nynější Evropě byl již mnohem větší, než bylo možno doložiti uvedenými příklady, jedna věc nesměla by býti přehlédnuta, že totiž sama německá soustava pojišťovací jest jen velikou splátkou na ještě větší sociální dluh naší doby. Ať dělník sám i formálně hradí z vlastní mzdy pojistné pro případ nemoci, stáří, úrazu atd., ať je nese zcela neb z části zaměstnavatel „ze svého“, vždy, pravili jsme, spadá toto pojistné věcně na účet výnosu pracovního, tedy in partem salarii. Musí tu tedy býti výnos pracovní, mzda, výdělek, aby mohlo býti v skutku placeno pojistné pro uvedené případy nespůsobilosti k výdělku. V tom směru neposkytují ale platné řády, jak Brentano správně vytkl, žádné záruky. Stále znamenáme, jak v každém téměř oboru práce trvá větší menší počet dělníků bez výdělku na delší nebo na kratší čas. V jednotlivých případech hrají v tom zvláštní individuální příčiny a to ne vždy jen vlastní vůle a vina těch kterých dělníků; hromadně ocitují se celé davy ve stavu bezvýdělečnosti tu pro přechodnou nepřízeň odbytových poměrů, onde zase následkem krisí celá odvětví výrobní uchvacujících anebo následkem neshod o podmínky smlouvy pracovní. Ačkoliv jest dnešní povinné pojišťování tak zařízeno, že opětným vstoupením v poměr pracovní také poměr pojišťovací se obnovuje, přece přinese přerušení ujmu zvláště v těch větvích pojištění, kde výše důchodu závisí na sumě vskutku složených příspěvků pojistných, jako na př. v invalidním a starobním.

Proto pokládá se pojišťování dělnické jen tam za úplné, kde zahrnuje dvě veliké skupiny, totiž: 1. případy nespůsobilosti k výdělku (nemoc,

invaliditu, stáří, sirotenství), 2. případy pozbytí výdělku (prázdeň). Starší anglické Trades Unions, namnoze arci bez přesných matematických základů pojišťovatelské solvence, vztahují svou působnost na obojí skupinu; mladší z anglických a mnohé příbuzné spolky na pevnině především druhou pěstují s oblibou. Dá se sice proti bezvýdělečnosti také působiti rozličnými prostředky preventivními, m. j. též dobře opatřenou službou sprostředkovací, leč v jistých mezích jest ona zjev s platnými řády výrobními nutně související a její nejtěžší sociální účinky nejeví se v újmách plynoucích z přerušeného placení příspěvků na rozličné větve pojištění. Ba tento účinek náleží celkem k podřízenějším. Celá propast hmotné a mravní zkázy zeje z nedostatku výdělku, nastává-li často nebo trvá-li déle. Proto jsou snahy na odvrácení a překonávání jeho tak důležité. Nejsou ovšem ani nové, jen měnívají podobu svých prostředků, což platí zejména o preventivných. Prostředkování práce provozuje se dosud, kromě poptaváren na výdělek založených a kromě novin, hlavně pomocí spolků a společenstev. Jako poslední útočiště nezaměstnaných, po výdělku se pídících, v novější době s obzvláštní horlivostí v Německu zřizovány tak zv. pracovnické kolonie uprostřed husté sítě tak zv. stanic stravovacích. Mnoho naděje se do nich kladlo. Zlu až na kořen se dostati ani jim se nepodařilo. A proto jest pochopitelno, že v nejnovější době, ano můžeme říci v nejposlednějších letech počala se přetřásati otázka pojišťování pro případ nedostatku výdělku neboli, jak jsem pro krátkost pojmenování navrhl, pojišťování prázdňového. O tom předmětě narostla rychle dosti značná, namnoze velmi zajímavá literatura, v níž zejména již také se dost důkladně probírá otázka zařadění této větve pojišťovací mezi povinné. Praktické kroky v posléz řečeném směru se staly ve Sv. Havle a v Basileji.

V kantoně svatohavelském přiznáno bylo zákonem z 19. května 1894 obcím právo, aby pro svůj neb ve spojení s jinými obcemi pro společný obvod zavedly povinné pojištění pro případ nedostatku výdělku. V městském kantonu basilejském provozuje se již od roku 1889 sprostředkování práce skrze zvláštní orgán městský; roku 1893 vzato v úvahu i pojištění prázdňové a vypracována osnova zákona, dle které toto pojištění má býti učiněno závazným pro ty dělníky, na něž se vztahují zákony o ochraně tovární, pak pro dělníky stavební a lomové. Náklady měli nésti kanton, zaměstnavatelé i dělníci. Osnova se dosud zákonem nestala. V kantonu svatohavelském nebylo právomoci dané obcemi použito, nýbrž učiněn jen v městě Sv. Havle na dobrovolných základech pokus, jako dříve již v Bernu. S pokusy místního rázu potkáváme se porůznu též v Německu. Podklady pro bezpečné úsudky o úspěšnosti všelikých těch ještě krátko trvajících pokusů nejsou dosud dostatečné.

Zatím vircburský profesor Schanz, jenž minulého roku vydal dosud nejobšírnější soukromou publikaci o věci té s bohatou sbírkou materiálu[6]) vyslovuje ve spisu tom nejednu vážnou pochybnost proti povinnému pojišťování prázdňovému. Pochybnosti jeho zakládají se na obtížích praktického řešení a jsou hlavně tyto: Veliké nesnáze působí lišení zaviněné a nezaviněné prázdně, kteréž při povinném pojištění jest nevyhnutelno, poněvadž by při povinném pojištění byli účastni výhod jeho vedle slušných a zdatných lidí i nesvědomití a neteční. Je tu tedy

veliké nebezpečí, že by se na pomoc pojistnou se strany podobných živlů hřešilo. Racionální upravení prázdňového pojištění předpokládá dále, že se musí stanoviti povinnost dělníka užívajícího z pojišťovny podpory prázdňové, aby pod ztrátou podpory přijal práci jeho spůsobilosti přiměřenou, která se mu nabídne. Hrozí tu nemalé nebezpečí sporů o přiměřenosti nabídnuté práce, neshod se zájmy dělníků stávkujících atd. Rovněž nevyhnutelny jsou obsáhlé kontroly, zdali nedostatek výdělku nebyl jen líčený a trvá-li. Také jsou skutečnosti statistické, o které se vyměření pojistného i důchodů musí opírat, i v těchže živnostech velmi nestálé dle poměrů odbytových atd., takže opatření přesných pojišťovatelsko-technických základů je velice obtížné.

Uvažuje všecky tyto okolnosti Schanz kloní se k tomu nedoporoučeti povinné pojištění prázdňové, nýbrž raději nucené spoření individuální, dle jeho návrhu vzhledem k Německu ovšem jen pro ty skupiny dělnictva, jež jsou k nemocenskému pojišťování povinny.

Podnikatelé měli by dle toho návrhu býti zákonně zavázáni, aby podobným spůsobem, jako činí při nemocenském pojištění samém, jisté zákonem předepsané minimální sumy pravidelně a to z části srážkou ze mzdy, z části „ze svého“ jako úsporní vklady dělníků odváděli zvláštním k tomu oprávněným spořitelnám a to v ten spůsob, že by od příslušné spořitelny zakupovali úsporní známky a tyto na úsporní listy každého dělníka nalepovali. Nebylo by závady, aby dělníci kromě toho činili týmž spůsobem dobrovolné vklady. Vklady by byly i s přirůstajícími úroky až do určité výše (dle Schanze do 100 m.) vázány, takže by dělník, dokud té výše

nedosáhnou, nesměl jich vyzvednouti leda na průkaz, že pozbyl zaměstnání, i pak směl by je vyzvedati jen po částech určitých až do eventuálního vyčerpání. Při přechodu do zaměstnání v jiném okresu přenesla by se celá pohledanost vkladová na ústav novému sídlu dělníkovu bližší. K úhradě nákladů spojených se správou těchto drobných vkladů platily by se příslušným ústavům příspěvky z prostředků veřejných.

To jest jen tresť návrhů v knize Schanzově podrobněji provedených. Spisovatel má za to, že by se podobným zařízením uniklo hlavním obtížím při povinném pojištění hrozícím. I každé pojištění sice, pokud předpokládá příspěvky dělnické, zahrnuje v sobě nucené spoření. Avšak zde — jak navrhovatel doufá — by nejtěsnější spojení s vlastními prospěchy dělníka živilo jeho zájem, aby lehkovážně neopouštěl pracovní poměr, v němž trvá, i aby vyhledával čileji nové zaměstnání, když o dosavadní výdělek přijde; a kdyby přece lehkovážně se vzdal svého postavení maje možnost uživiti se nějaký čas ze svých úspor v pohodlí a bez práce, nemohl by to učiniti na útraty jiných soudruhů svědomitějších nebo z jakýchkoliv příčin stálejšímu výdělku se těšících, u kterých by forma pojištění, jak pochopitelno, byla málo populární, protože by z něho měli břemena, ale žádných výhod.

Nám zde neběží o to rozsouditi kriticky, lépe-li radí na př. prof. Adler[7]), přimlouvaje se za povinné pojišťování prázdňové, či Schanz, který svou navrženou cestu pokládá za vhodnější. Problem prázdňového pojišťování v té podobě, v jaké jej pojímati počíná nynější doba, je nový, pro konečný úsudek ještě nezralý. Úvahy a návrhy, které se jím zabývají, však v žádném případě nejsou zbytečny — ony především

oživují zájem na velké otázce, jak odkliditi jednu z nejtěžších bolestí našich sociálních, totiž chronickou bezvýdělečnost hromadnou. I dnešní volání dělnictva po všeobecném zkrácení doby pracovní čerpá svůj nejpůsobivější důvod z tohoto chorobného úkazu, jejž sebe lépe uspořádané povinné pojištění neb spoření ani samo o sobě ani ve spojení s účinným prostředkováním práce ještě se světa nevyhladí. Ale šlo zde hlavně o to, ukázati, jak myšlenka soustavné úpravy povinného pojišťování dobývá sobě mezinárodního uznání a jak úspěchy její podněcují přání, uskutečniti ji i v takových oborech pojišťování, kteréž byly až do nedávna pokládány za nedotknutelný obor volné svépomoci. O vyvinujícím se mezinárodním rázu, řečených snah svědčí též skutečnost, že otázky povinného pojišťování staly se již předmětem mezinárodních kongresů. I v jiném oboru sociální politiky, v ochranném zákonodárství, viděli jsme zjev podobný — kongres berlínský z r. 1890. Tři jiné kongresy mezinárodní — pařížský (1889), bernský (1891) a milánský (1894) — věnovány byly jednáním o odvracení úrazů a o sociálním pojišťování. Význam těch kongresů nespočívá vlastně ani tak v obsahu jejich resolucí. Tak jako pravidla o ochraně dělnické, navržená kongresem berlínským, v platných zařízeních některých států již byla předstižena, tak i resoluční požadavky kongresů posléz dotčených byly namnoze již předstiženy zákonodárstvím rakouským a zvláště německým. Hlavní důležitost takových kongresů spočívá ale ve službách, které ony konají mezinárodní propagandě pokroku v oboru dělnického pojišťování. Neboť jenom postup ve všech státech aspoň co do hlavních zásad shodný může dovršení díla žádoucí měrou urychliti. Obavy před účinkem, jaký všestranná

soustavná organisace dělnického pojišťování v souvislosti s rozvojem ochranného zákonodárství jeví na náklady výrobní a jimi podmíněnou soutěžnost, ochromují nyní i v těch státech, které dovedly dáti výhost starým liberálním tradicím, odvahu ke smělejšímu postupu v důsledném dobudování díla započatého. Upírati těmto obavám všechnu oprávněnost vůbec, nebylo by spravedlivo. Až vskutku zobecní ochota učiniti náklady na pojištění dělnické části nákladů výrobních, pak také rychle se uskuteční veliký sociální úkol zabezpečiti hmotnou existenci dělníka a jeho dorostu z výnosu jeho vlastní práce.

REV15

POZNÁMKY.

[1]) Přednáška tato má sloužiti za doplnění populárnějších výkladů dělnické otázky se týkajících, jež jsem podal v brožurce: „Almužna a mzda“ (Praha 1883), v článcích o dělnické otázce vytištěných v Ottově Slovníku Naučném a v přednášce „Sociální politika států evropských“ (Almanah České Akademie na rok 1895). V prvě dotčené brožurce jest podrobněji vypsáno, co zde v úvodu jest naznačeno toliko v nejhlavnějších rysech.

[2]) Zejmena v práci své: „Das Verhältniss der Staatsgewalt zu den Vorstellungen der Unterthanen“ (1842), dříve již ve dvou jiných svých spisech.

[3]) Ve spisku „Preis der Arbeit“ (1872).

[4]) Srovnej jeho spisy: „Die Arbeiterversicherung gemäss der heutigen Wirtschaftsordnung“ (1879) a „Der Arbeiterversicherungszwang“ (1882).

[5]) Následující přehled čerpán jest z objemné knihy, kterou r. 1895 vydal dr. T. Boediker, president německého říšského ústavu pojišťovacího, pod názvem: „Die Arbeiterversicherung in den Europaeischen Staaten“.

[6]) „Zur Frage der Arbeitslosenversicherung“ (1895).

[7]) G. Adler, Ueber die Aufgabe des Staates angesichts der Arbeitslosigkeit (1894).

ÚK PrF MU

3129S23431